

Książka lubelskiego profesora ukazuje wycinek polskiej refleksji historycznej nad historią. Jest to owoc pracy trzech wybitnych, a jednocześnie znacznie zróżnicowanych badaczy. „W rezultacie Franciszek Sawicki, Konstanty Michalski i Aleksander Pechnik stworzyli przez swoją filozofię historii nie tylko podstawę i pomoc dla teologii historii, ale także zapoczątkowali u nas teologię historii. Doniosłe jest to, że ich teologia historii wyrastając z chrześcijańskiej filozofii historii, przyjęła postać naukową i odrzuciła zdecydowanie wszelkie dotychczasowe próby poetyckie, literackie, fantazyjne, czy wreszcie wprost gnostyckie, jak u wielu romantyków. Z kolei myśl teologiczno-historyczna dynamizuje i ożywia teologię ogólną” (s. 341). Można sądzić, że w polskiej teologii historii osiągnięcia tych uczonych nadal mają nie wielki znaczenie.

Prezentowana rozprawa jest interesującym i zarazem ważnym elementem badań nad polską teologią historii. Wydaje się, że ta dyscyplina ma w Polsce już swoje uznane miejsce. Zagadnienia te nabierają swoistej ostrości, jeśli widzi się je w perspektywie nauczania kard. Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski, a zwłaszcza Jana Pawła II. Można zatem w pewnym sensie powiedzieć, że ich głos wpisuje się jako kontynuacja osiągnięć Franciszka Sawickiego, Konstantego Michalskiego i Aleksandra J. Pechnika. Szeroki kontekst, zwłaszcza posługi pasterskiej, wyzwolił w nich nowe nachylenie oraz refleksję wokół teologii historii.

Bp Andrzej F. Dziuba

Irena Wodzianowska. *Rzymskokatolicka Akademia Duchowna w Petersburgu 1842-1918*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2007 ss. 319

Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce to także szerokie dzieje nauczania nie tylko w zakresie dyscyplin kościelnych, a więc zwłaszcza teologii i prawa kanonicznego. To szeroki kontekst i przedmiot wielorakiej posługi Kościoła w tej płaszczyźnie. Przecież Akademia Krakowska dopiero wówczas dołączyła do renomowanych europejskich uczelni, gdy zaistniał w jej ramach Wydział Teologiczny. Dopiero wówczas w pełni i twórczo wybrzmiało *universitas*.

W praktyce wielowątkowa kultura edukacyjna wywarła wielki wpływ na całość systemów i form kształcenia. Oczywiście, w tym obrazie swoje miejsce mają uczelnie czy dyscypliny i kierunki kościelne.

Wśród wielu uczelni są i takie, które działały już w przeszłości czasem nawet niezbyt długo. Już tutaj jednak jawi się pytanie, na ile spełniły swe zadania. Z pewnością do takich zalicza się Rzymskokatolicka Akademia Duchowna w Petersburgu. To jej poświęciła studium Wodzianowska, które ukazało się jako 320 tom serii Źródła i Monografie, wydawanej przez Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie.

Książkę otwiera stosunkowo obszerny – (s. 5-19), po czym następują cztery rozdziały i *Zakończenie*.

Utworzenie i podstawy materialne Akademii Duchownej to pierwszy rozdział rozprawy (s. 21-71). Wskazano na samą Wileńską Rzymskokatolicką Akademię Duchowną oraz okoliczności jej przeniesienia z Wilna do Petersburga. Zapewne dzięki temu zabiegowi miała być bardziej podległa centralnym władzom rosyjskiego imperium. Nowy twór miał specyficzne osadzenie w świetle prawa kanonicznego i państwowego. Przeanalizowano tutaj także podstawy materialne uczelni.

Drugi rozdział omawianej rozprawy nosi tytuł: *Struktury organizacyjne Akademii* (s. 73-128). Autorka ukazała kolejno zarząd, organizacje katedr, agendy akademickie i personel pomocniczy uczelni.

Kolejny rozdział poświęcono tematowi: *Kadra nauczająca i jej działalność* (s. 129-219). Wskazano na procesy rekrutacyjne i kompetencje naukowe kadry dydaktyczno-wychowawczej. Przybliżono realizację programów nauczania oraz działalność naukową i społeczną kadry profesorskiej Akademii.

Ostatni rozdział nosi tytuł: *Studenci Akademii* (s. 221-283). Po warunkach rekrutacji ukazano główne przejawy życia codziennego i formacji duchowej alumnów. Jednocześnie przybliżono specjalizacje i zdobywanie stopni naukowych. Jako owoc tej szerokiej pracy wskazano na niektórych absolwentów Akademii w życiu Kościoła diecezjalnego. Książkę od strony treściowej zamyka interesujące *Zakończenie* (s. 285-291). Dodano także *Wykaz skrótów* (s. 293-294), *Bibliografię* (s. 295-314), spis tabel i wykresów (s. 315-316), streszczenie w języku rosyjskim (s. 317-318) oraz spis treści (s. 319).

Piśmiennictwo polskie, w ramach badań nad nauczaniem teologii, od dawna potrzebowało szerszych wyników wstępnych badań wokół nauczania nauk teologicznym w Petersburgu. Był to, choć jednak stosunkowo krótko, ale

znaczący ośrodek kościelnego kształcenia rzymskokatolickiego dla zaboru rosyjskiego. Mając na względzie wszelkie wątpliwości i zastrzeżenia, trzeba jednak było umieścić go w *hic et nunc* ówczesnego Kościoła oraz jego posłudze nie tylko duszpasterskiej.

Omawiając tę uczelnię, trzeba zawsze pamiętać, że „Akademia Petersburska swymi korzeniami sięga Kolegium Wileńskiego ojców jezuitów, powołanego do istnienia w 1570 r. przez Wawrzyńca Maggio TJ (1530-1605)” (s. 6). Szkoła ta na przestrzeni dziejów była wielokrotnie przekształcana. Ta bogata przeszłość niemal cały czas wyzwalała liczne uczucia, dzieła kościelne, patriotyczne oraz naukowo-dydaktyczne. Wydaje się, że w tytule dzieła zbędne jest dookreślenie „rzymskokatolicka”. Należało zachować oryginalną nazwę uczelni, a ewentualnie tę specyfikację wyrazić w innej formie czy w innym miejscu, np. specjalnym omówieniem we wstępie. W pracy uderza brak indeksu nazwisk, co w tego typu studium wydaje się wręcz konieczne. Szkodo, że nie przywołano np. pracy o. H. E. Wyczawskiego o błogosławionym Zygmuncie Szczęsnym Felińskim, arcybiskupie warszawskim, którą przygotował w związku z procesem beatyfikacyjnym. Dobrym materiałem pogładowym są także tabele (47) i wykresy (8). Przybliżają one i jednocześnie zestawiają liczne dane, które poprzez taki zabieg stają się jeszcze bardziej czytelne. Z uznaniem należy wskazać na zestaw bibliograficzny zarówno źródeł, jak i literatury. Godna uwagi jest baza źródłowa rękopiśmienna i drukowana. Jednocześnie Autorka ma świadomość, iż nie udało jej się dotrzeć do archiwaliów zgromadzonych w Centralnym Archiwum miasta Petersburg, co – niestety – jest nadal poważnym problemem badawczym (s. 291). Jednocześnie wyzwala to nadzieje na wyjaśnienie wielu wątpliwości czy pytań.

Warto tutaj zaanonsować *Materiały do dziejów Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej*, w których zawarte zostaną archiwalia dotyczące Akademii, a także m.in. lista studentów, spis prac dyplomowych, obronionych na stopnie kandydata i magistra teologii, biogramy absolwentów, pochodzących z diecezji łucko-żytomierskiej i lubelskiej (s. 19). Praca ta ma być wydana drukiem. Z pewnością poprzez te materiały źródłowe uda się odpowiedzieć na liczne dalsze pytania dotyczące petersburskiej uczelni.

Akademia Duchowna w Petersburgu w ówczesnej bardzo trudnej rzeczywistości zapewne wbrew woli fundatorów stała się jednak ważnym centrum katolicyzmu i polskości. Wystarczy wskazać choćby na wielorakie zdania, jakie podejmowali jej absolwenci. Nie jest przypadkiem, że odgrywali także bardzo ważną rolę w życiu Kościoła. Spora ich liczba została wyniesiona na ołtarze.

Badania nad tą uczelnią wymagają jeszcze wielu studiów nie tyle w płaszczyźnie źródłowej, ile interpretacyjnej. Chodzi o pełniejsze rozeznanie jej ducha i posługi dla Kościoła.

Trzeba przyznać, że nurt wokół współczesnej teologii stał się pewnym zarysem. Akademia w Petersburgu miała w tym względzie szczególne zasługi. Należy sądzić, że archiwalia są przechowywane w różnych miejscach. Tak wszechstronna analiza prezentowanego opracowania wskazuje na duży potencjał intelektualny Autorki.

W dziejach nauk teologicznych warto dostrzegać wielość ośrodków dydaktycznych oraz zaangażowanych autorów. Jest to współcześnie wręcz imponujące osiągnięcie, choć nadal pozostają oczekiwania na nowe odkrycia badawcze, zwłaszcza w warunkach rosyjskich. Materiały tam przechowywane mogą być wręcz zaskakujące, choć zazwyczaj potwierdzające już wcześniej znane fakty i opinie.

Dzięki prezentowanej pracy obraz nauk teologicznych w Polsce staje się coraz bardziej klarowny i czytelny. Przeszłość staje tutaj jako szczególnie ważny fundament, zważywszy m.in. na czas powstania Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Tradycja petersburska nie była dla tej nowej uczelni obojętna. W pewnym sensie KUL kontynuował ducha Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu.

Bp Andrzej F. Dziuba

Ks. Jan Związek. *Rzeczywistość historyczna w kazaniach*. Częstochowa: Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza 2009 ss. 746

Nakładem Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie ukazało się monumentalne dzieło noszące tytuł: *Rzeczywistość historyczna w kazaniach*. Jego autorem jest wybitny historyk Kościoła ks. Jan Związek. Należy od razu zaznaczyć, że książka ma ogromny walor naukowy głównie z uwagi na niezwykle doświadczenie jej Autora na polu badawczym. Ks. Związek, będąc bo-